

3. Дерезкий В.А. Об одном подходе к обработке естественно-языковых данных на основе анализа семантических сетей // Праці Першої міжнародної конференції з програмування УкрПРОГ'98. – К.: Кібцентр НАНУ, 2-4 вересня 1998. – С. 405-411.
4. Апресян Ю.Д., Богуславский И.М. и др. Лингвистическое обеспечение в системе автоматического перевода третьего поколения. – М., 1978. – 74 с.
5. Замаруєва І.В. Комп'ютерна модель розуміння природно-мовної текстової інформації // Проблеми програмування. –1999. – №2. – С. 96-102.
6. Кристиан Нейгел, Билл Ивсен, Джей Глинн, Карли Уотсон, Морган Скиннер C# 2008 и платформа. NET 3.5 для профессионалов. Язык программирования C# 3.0 для. NET 3.5 Framework. – М.-СПб.-Киев, «Диалектика», 2007. – 13-92 с.

В статье рассмотрены существующие подходы к автоматизации перевода, сформулированы функциональные и технические требования к программному обеспечению, которое используется при построении предложенной модели перевода текстов. Также указаны преимущества выбранных для реализации технологий.

The article deals with current approaches to the automatic translation process, set up functional and technical requirements for software that is used in the construction of the model is proposed for translation. Also identifies the advantages for the implementation of selected technologies.

УДК 37.013.74

Марченко Г. В.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ): СТАН ДОСЛІДЖЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ

У пропонованій статті автор обґрунтовує актуальність дослідження провідних тенденцій розвитку вищої педагогічної освіти у країнах Вишеградської четвірки в другій половині ХХ – на початку ХХІ століть.

Постановка проблеми. Зміни в економічній, політичній, соціокультурній сферах суспільного життя, що відбуваються сьогодні, глобалізація, інтеграція, інформатизація вимагають відповідного реагування з боку різних держав, і від України у тому числі, для забезпечення економічного процвітання і підвищення рівня добробуту громадян. Визначивши стратегічний напрям розвитку країни як інтеграцію у світові і європейські економічні структури, орієнтацію і прийняття загальнолюдських цінностей, Україна здійснює численні заходи щодо вирішення означених завдань, чому сприяє посилення демократичних процесів у суспільстві. Одним із найважливіших завдань виступає виховання нової генерації фахівців, здатних до творчого пошуку шляхів розв'язання проблем, які постали перед країною. Якість підготовки професіоналів для різних галузей матеріального і духовного виробництва має забезпечити оновлена система освіти України, і перш за все, система педагогічної освіти, оскільки освіта визнана сьогодні в усьому світі вагомим чинником соціокультурних та економічних змін. Тому думка О. О. Любара та Д. Т. Федоренка про те, що “професійно-педагогічна підготовка вчительських кадрів для національної школи незалежної України повинна здійснюватися паралельно із розбудовою суверенітету нашої молоді держави, а з багатьох позицій – випереджати її”, видається надзвичайно слушною й актуальною.

Одним з головних напрямів реформування системи освіти, як зазначає В. Г. Кремень, виступає “радикальна гуманітаризація”, посилення особистісного компоненту в педагогічній науці; основою освіти ХХІ століття має стати орієнтація на людину, фундаментальні цінності, рішуча демократизація освіти; в основу навчання має

бути покладений рівноправний діалог між тими, хто вчить, і тими, хто вчиться; потрібна принципово нова демократична освітньо-педагогічна ідеологія, переорієнтація з інформаційного шляху на проблемно-діяльнісний тип освіти [5, с. 8-9]. Вирішення цих важливих завдань покладається на вчителя XXI століття, викладача вищої школи, оскільки саме вона готує фахівця нового покоління. Прогнозуючи розвиток освіти в новому тисячолітті, філософи освіти зауважують, що оскільки виховна функція притаманна практично всім соціальним інститутам, і у майбутньому кожній людині доведеться навчатися та займатися самоосвітою упродовж усього життя, вони роблять висновок про майбутню глобальну педагогізацію суспільства, про впливовість педагогічних ідей на всі сфери його життєдіяльності (Б. С. Гершунський) [2]. Все це суттєво впливає на методологічні засади професійної діяльності вчителя, змінюючи її змістовні й технологічні аспекти, наповнюючи новим змістом традиційні функції викладача. Особливо складна проблема трансформації змісту і методів професійної діяльності постає перед викладачами педагогічних навчальних закладів, оскільки “майбутнє нації залежить саме від якості педагогічної освіти, від здобутого вчителем обсягу різнобічних знань, умінь та навичок, від рівня сформованості творчих умінь та розвитку творчих здібностей” (Концепція педагогічної освіти).

У державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI століття) зазначено, що з перетворенням України на самостійну державу освіта стає справою українського народу, а оновлення системи освіти, її докорінне реформування повинні скласти основу відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства. Одним з головних шляхів реформування освіти програма визначає подолання девальвації загальнолюдських гуманістичних цінностей і національного нігілізму, відірваності освіти від національних джерел. Серед принципів реалізації програми “Освіта” одним з найважливіших постає принцип національної спрямованості освіти, що полягає у невіддільності освіти від національного ґрунту, її органічному поєднанні з національною історією та народними традиціями, збереженні і збагаченні культури українського народу, визнанні важливим інструментом національного розвитку і гармонізації національних стосунків. Шляхи реформування змісту загальноосвітньої підготовки молоді у галузі гуманітарної освіти передбачають осмислення історичних фактів, подій та явищ, розмаїття шляхів людського розвитку, відображення у змісті освіти закономірностей історичного розвитку, широке вивчення українознавства і народознавства, етнічної історії та етногенезу українців та інших народів, що мешкають в Україні [3, с. 5, 8-9, 12-13].

Головним орієнтиром свого подальшого розвитку Україна визначила входження до європейської і світової спільноти, до європейського і світового культурно-освітнього простору. Але міжнародна культурна інтеграція актуалізує потребу збереження національної самобутності кожного етносу, вимагає вирішення проблеми оптимального поєднання загальнолюдського та національного в історичному поступі людства. Не можна сформувати розуміння і повагу до інших культур і народів, не знаючи і не поважаючи свій народ та його культуру. Дієвим засобом пізнання світу і суспільства видатні мислителі минулого і сьогодення, представники різних народів визнавали історію. Так, Г. Болінгброк у ХУІІІ ст. високо оцінював роль історії у формуванні особистості. Він розглядав історію як “філософію, яка вчить за допомогою прикладів”, підкреслюючи, що “любов до історії невіддільна від людської природи тому, що вона невіддільна від любові до людини” і завжди звернена до її почуттів [1, с.10-11]. Д. Дьюї підкреслював, що історія людства – це не тільки історія матеріальної культури, це історія людського інтелекту, розвитку етичних понять, історія переробки умов життя для того, щоб вони відповідали меті людства [4, с.167]. Вивчення історії відкриває можливість аналізувати та оцінювати соціальне життя, дає уяву про обставини, процеси, чинники, які об’єднували людей, рухали суспільство вперед або заважали його розвитку. Історія розкриває процес інтелектуального

становлення людства, усвідомлення ним власних потреб, пошуки засобів їх задоволення, пізнання людиною навколишнього світу. Могутнім засобом громадянського виховання визнавали історію видатні співвітчизники О. Духнович, М. Грушевський, І. Огієнко та ін. Але історія розвитку суспільства невіддільна від історії розвитку його соціальних інститутів, і перш за все, такого, як освіта.

Після здобуття Україною незалежності розпочалися процеси демократизації життя суспільства, й освіти у тому числі. Але шлях до демократії – складний, важкий і тривалий, кожна країна, проходячи його, керується не тільки загальнолюдськими цінностями, а й особливостями національного розвитку, народними традиціями суспільного поступу. Демократичні процеси, що розгортаються в Україні, висувають нові вимоги до функціонування всіх сфер суспільного життя. Не може стояти осторонь демократичних зрушень такий надзвичайно важливий соціальний інститут, як освіта, оскільки саме вона виступає визначальним чинником забезпечення процесів функціонування і розвитку суспільства. Надзвичайно актуальними залишаються слова М. Грушевського про те, що “серед усіх потреб нашого національного життя потреба рідної школи – найголовніша, бо наш народ, який не має своєї школи, може бути лише посередом чужих народів, а ніколи не виб’ється на самостійну дорогу існування” (М. Грушевський).

Процеси реформування й оновлення національної освітньої системи в контексті європейської інтеграції нашої країни вимагають прискіпливого вивчення історичного досвіду розбудови національної школи, що накопичений народами Європи упродовж тисячолітньої історії, оскільки історія педагогіки – це найкраща школа педагогіки (Е. Дюркгейм).

Отже, **актуальність теми дослідження** зумовлюється:

1. Необхідністю пошуку шляхів удосконалення педагогічної освіти в Україні в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів. Україна підписала Болонську Конвенцію (2005 р.), однією з цілей якої є розповсюдження в європейському регіоні освіти, яка б відповідала сучасним потребам суспільства та була зорієнтованою на зближення народів Європи з урахуванням їхньої самобутньої культури і менталітету.

2. На сучасному етапі одним із завдань реформування освіти України є піднесення її до рівня стандартів розвинених країн світу та інтеграція в міжнародний науково-освітній простір. З огляду на це надзвичайно важливим є вивчення зарубіжного досвіду з різних питань розвитку освіти.

3. Одним із актуальних напрямів вивчення цього досвіду є дослідження розвитку систем підготовки педагогічних кадрів у країнах Європи. Останніми роками у багатьох європейських державах відбулися якісні зміни у розвитку систем вищої освіти відповідно до вимог Європейської мережі забезпечення якості (ENQA), отже, досвід зарубіжних країн, що мають вікові традиції в організації системи вищої освіти, зокрема педагогічної, завжди привертав увагу вітчизняних і зарубіжних педагогів-науковців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремим аспектам розвитку системи педагогічної освіти в Україні, розробці її концептуальних засад присвячені праці К. Авраменко, О. Автономової, В. Андрущенко, Л. Барної, А. Булди, О. Бульвінської, І. Важинського, В. Владимирової, О. Глузмана, С. Гончаренка, Н. Дем’яненко, М. Донченко, О. Дубасенюк, М. Євтуха, І. Зязюна, Г. Кловак, В. Кременя, А. Кузьмінського, В. Курила, О. Лавріненка, В. Лугового, В. Лутая, В. Майбороди, Н. Матвеевої, С. Нікітчиної, Н. Ничкало І. Регейло та ін.

В умовах реформування та розбудови національної системи педагогічної освіти українськими дослідниками інтенсивно вивчається зарубіжний досвід професійної підготовки педагогічних кадрів. Зокрема, здійснено наукові дослідження: різних аспектів розвитку системи педагогічної освіти у Великій Британії (Н. Авшенюк, І. Задорожна, Ю. Кіщенко, О. Леонтьєва, М. Лещенко, А. Парінов, С. Синенко, Н. Яцишин та ін.); системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у Німеччині (В. Гаманюк, Т. Вакуленко); формування педагогічної майстерності вчителя в теорії та

практиці педагогічної освіти США та особливостей її розвитку (Т. Кошманова, Р. Роман); системи підготовки педагогічних кадрів у Норвегії (В. Семілетко); професійної підготовки вчителів у країнах Західної Європи (Л. Пуховська); тенденцій розвитку неперервної освіти в країнах Східної Європи у другій половині ХХ ст. (Т. Десятов) та ін. Надзвичайно важливими для вітчизняної науки і практики видаються дослідження різних аспектів розвитку і функціонування систем освіти провідних європейських країн, здійснені Л. Пуховською, О. Сухомлинською, С. Синенко, А. Сбруєвою та ін.

Л. Пуховська аналізує професійну підготовку вчителів у Західній Європі в кінці ХХ століття щодо наявних спільностей і розбіжностей, характеризуючи наявні і прогнозує наступні тенденції подальшого розвитку системи підготовки вчителів у західноєвропейських країнах у світлі інтеграційних процесів, що розгортаються в світі і Європі.

Розглядаючи педагогічну освіту Західної Європи в контексті соціального розвитку, Л. Пуховська детально зупиняється на характеристиці системи ціннісних орієнтацій професійної підготовки вчителів та особливостей педагогічної освіти в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору. Так, на основі аналізу численних документів Ради Європи та Європейського Союзу, авторка робить висновок про те, що “поєднання двох орієнтацій – прийняття відмінностей і прагнення до спільності – становить одну з найхарактерніших особливостей європейського суспільного розвитку і прогресу на порозі нового тисячоліття”, і далі продовжує, що “розвиток ... педагогічної освіти в країнах Західної, Центральної та Східної Європи має багато спільного в утвердженні певних цінностей”. Базовими цінностями вона визначає “визнання прав людини, автономію особистості та її свободу, відповідальність, солідарність, прийняття різноманітності, активну толерантність тощо”, зауважуючи, що утвердженню означених цінностей “сприяють активні процеси демократизації та інтеграції на Європейському континенті”. Водночас реалії життя свідчать про те, що загальноєвропейському соціуму, з його внутрішніми суперечностями, бракує гнучкості, оскільки від школи та вчителів вимагають формування в учнів толерантного ставлення до розмаїтості культур, а суспільство “раз у раз демонструє національну нетерпимість, жорстокість і насильство”. Ще одним фактом на підтвердження означеного висновку слугують нещодавні соціальні зіткнення у Франції між державною владою та мігрантами з країн Близького Сходу, що призвели до людських жертв та значних матеріальних збитків. Тому не випадково саме в країнах Європи виникла і набуває поширення ідея полікультурної освіти, у контексті якої великого значення надається “підготовці вчителя до педагогічної діяльності в різноманітному учнівському середовищі з урахуванням різнопланових індивідуальних особливостей розвитку учнів, пов’язаних не тільки з психо-фізичними та інтелектуальними параметрами, а й з так званими контекстними чинниками – різним етнічним, соціальним, релігійним контекстом учнівського колективу і кожного учня зокрема”[6, с. 23-26]. Спираючись на результати ґрунтовного аналізу особливостей розвитку педагогічної освіти в країнах Європи, здійсненого професором Л. Пуховською, можна зробити висновок про те, що на початку ХХІ століття суттєво змінюються роль і функції вчителя у середній школі та у суспільстві в цілому. По-перше, вчитель вже не має морального права залишатися тільки передавачем знань, він має стати організатором самостійної активної пізнавальної діяльності учня, формуючи у нього механізми самостійного пізнання світу і себе у світі та механізми культуротворення, творчої діяльності. По-друге, інформаційні технології, все активніше включаючись у навчальний процес, спонукають сучасного вчителя до безперервної самоосвітньої діяльності, до підвищення рівня своєї професійної компетентності і майстерності, що мають реалізовуватися запровадженням у навчально-виховний процес все нових і нових освітніх технологій.

Визначаючи головні напрямки розвитку теорії професійної підготовки вчителів у західноєвропейських країнах, Л.П. Пуховська аналізує три види парадигм, що

характеризують три рівні історико-педагогічного процесу в конкретній динаміці, і підкреслює, що “тільки дослідницько-орієнтований напрямок у педагогічній освіті орієнтується на підготовку вчителя, в якому гармонійно поєднуються критичне і творче мислення як основа професійної діяльності”, а це “стимулює інноваційні зміни в існуючій культурі, соціальному середовищі”[6, с.59].

Аналізуючи англійську модель професійної підготовки вчителів, що базується на школі, професор Л. Пуховська робить висновок про те, що освітні реформи кінця 1980 – початку 1990-х років, які, в першу чергу, торкалися середньої школи, спричинили її модернізацію педагогічної освіти як підсистеми освітньої галузі країни. Процес оновлення педагогічної освіти Великої Британії значною мірою залежить від загальноєвропейських інтеграційних процесів та характеризується, за висновком А.В. Парінова, тенденцією до стандартизації професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів. Структурні зміни педагогічної освіти позначилися на традиційних національних моделях підготовки вчителів і призвели до висування на перший план двох найголовніших напрямків здобуття педагогічної освіти: перший передбачає чотирирічну інститутську підготовку зі здобуттям ступеня бакалавра освіти та другий, що полягає в однорічній педагогічній підготовці на базі університетської освіти з наданням сертифікату в галузі освіти. Крім того, завдяки реформам посилюється партнерство і взаємодія середньої і вищої ланок системи освіти, коли до професійної підготовки вчителів долучається корпус досвідчених шкільних учителів, що веде до більш тісного поєднання теоретичної і практичної професійної підготовки майбутнього вчителя, чому сприяє і взаємодія науки й освіти.

Значний науковий інтерес становлять праці російських науковців з проблем теорії й практики освіти у Великій Британії (Ю. Алферова, Г. Андрєєвої, Н. Воскресенської, Б. Вульфсона, О. Джуринського, Г. Дмитрієва, З. Малькової, В. Лапчинської, В. Монахова, В. Розумовського, М. Скаткіна, Л. Торяник, Н. Федорової, В. Цетліна та ін.). В останнє десятиріччя традиційна проблематика помітно оновлена, зокрема у напрямі стандартизації змісту навчання у середній (О. Бабашев, Н. Воробйова, О. Бикова, І. Курдюмова) та вищій школі Великої Британії (В. Байденко, Г. Симухін). Суттєвий науковий доробок щодо аналізу англійського досвіду реформування професійної підготовки вчителів у контексті інтеграційних процесів у Європі мають польські вчені: С. Балей, В. Дзежбіцкей, С. Добровольский, С. Креутц, С. Лемпіцький, З. Мислаковський, В. Наврочинський, С. Ровід, В. Суходольський, А. Шицувна, С. Шуман та інші. Тобто вивченню досвіду модернізації освітньої сфери розвинених країн Європи присвячена значна кількість наукових досліджень і вітчизняних, і зарубіжних науковців, чого не можна сказати про досвід реформування вищої педагогічної освіти в країнах Вишеградської четвірки.

Найбільш дослідженим у цьому плані видається досвід польських освітян, вивченню якого присвячені праці і вітчизняних, і польських учених. Так, дисертація А. Василюк присвячена професійно-педагогічній підготовці вчителів; І. Ковчина – реформуванню загальної середньої і педагогічної освіти у Польщі у 1980-1990-х рр.; Я. Морітц – системі професійної підготовки вчителя і шляхи її оптимізації в умовах розвитку сучасної освіти у Польщі; А. Мушинські – організаційно-педагогічним умовам професійного навчання у центрах неперервної освіти Польщі; В. Пасічник – систему підготовки вчителя історії у Польщі (80-90-ті роки ХХ століття); формуванню професійної компетенції вчителів інформатики у вищих навчальних закладах Польщі – О. Кучай; тенденціям формування освітньої політики Польщі на регіональному рівні – О. Копанська; реформуванню початкової освіти в державах Вишеградської четвірки – М. Пап’юк.

Особливості розвитку освітніх тенденцій у європейських країнах висвітлюються в працях Л. Ваховського, який узагальнив підходи до виховання західної цивілізації в епоху просвітництва; В. Кеменя, який характеризує особливості українського шкільництва у країнах Центральної, Східної та Південно-Східної Європи (1918-1996 рр.), розкриваючи

взаємостосунки і взаємозв'язки України з означеними європейськими країнами; Г. Кемінь, яка висвітлює процес розвитку ідей "нового виховання" у західноєвропейській педагогіці (кінець XIX – середина XX ст.); А. Растригіної, дисертація якої присвячена розвитку теорії вільного виховання у вітчизняній і зарубіжній педагогіці кінця XIX – першої половини XX століття; О. Локшиної, яка досліджує соціально-педагогічні засади розвитку змісту шкільної освіти в країнах Європейського Союзу другої половини XX століття.

Вивченню чеського педагогічного досвіду присвячені праці О. Галай, де розкриваються особливості науково-педагогічної діяльності української еміграції у Чехословаччині у міжвоєнний період (1918-1939); О. Джус, яка досліджує творчу спадщину Софії Русової періоду еміграції (1922-1940 рр.), коли вона мешкала і працювала у центральному регіоні Європи і чий педагогічний спадок, просякнутий ідеями створення національної школи, безумовно, спирався на передові педагогічні тенденції Європи.

Однак аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що в Україні не здійснено цілісного дослідження розвитку системи підготовки педагогічних кадрів у країнах Вишеградської четвірки (Польща, Угорщина, Чехія, Словачія). Принципи реалізації Болонської Конвенції, євроінтеграційні та глобалізаційні процеси, прагнення України досягти європейських стандартів освіти потребують оновлення педагогічної освіти, що значно актуалізує вивчення вже набутого позитивного досвіду модернізації системи підготовки педагогічних кадрів в означених країнах, який можна творчо використати у процесі реформування педагогічної освіти України.

Ознайомлення з досвідом реформування системи підготовки педагогічних кадрів показало, що країни Центрального регіону Європи вже вирішували проблеми, які стоять на сучасному етапі перед українською педагогічною освітою: розробка державних стандартів педагогічної освіти, пошук ефективних шляхів відбору абітурієнтів на педагогічні спеціальності, оновлення змісту професійної педагогічної підготовки тощо.

Формулювання цілей статті. У пропонованій статті автор обґрунтовує актуальність дослідження провідних тенденцій розвитку вищої педагогічної освіти у країнах Вишеградської четвірки в другій половині XX – на початку XXI століть.

Виклад основного матеріалу. Потреби інтеграції України до європейського та світового освітнього простору зумовлюють необхідність розв'язання ряду складних проблем щодо модернізації професійної підготовки вчителя і сфери педагогічної освіти в цілому. Згідно з Національною доктриною розвитку освіти (2002 р.) до них віднесено розроблення та запровадження державних стандартів педагогічної освіти різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і державних стандартів післядипломної педагогічної освіти. Більш конкретних форм це завдання набуває у Державній програмі „Вчитель”, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 28.03.2002 року № 379 та у Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, затверджених Міністерством науки і освіти України від 31.12.2004 року № 988, де передбачається, що зміст педагогічної освіти з відповідних спеціальностей для різних освітньо-кваліфікаційних рівнів визначається галузевими стандартами вищої педагогічної освіти та стандартом вищої освіти вищого навчального закладу і передбачає фундаментальну психолого-педагогічну, методичну, інформаційно-технологічну, практичну і соціально-гуманітарну підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Розбудова єдиного європейського освітнього простору, гармонізація національних систем освіти, зокрема, педагогічної, в умовах розвитку ринку освітніх послуг актуалізують проблеми еквівалентності кваліфікацій, навчальних курсів, дипломів, свідоцтв тощо. А це, у свою чергу, породжує стрімкі процеси стандартизації педагогічної освіти на європейському континенті, наочним прикладом яких є ХХХ щорічна конференція Європейської асоціації педагогічної освіти “Вчителі і викладачі педагогічних навчальних закладів: стандарти розвитку” (Амстердам, 2005р.), де обговорювалися питання ролі стандартів у підготовці і діяльності вчителів, їх використання не лише для

контролю якості підготовки та діяльності вчителів, а й для спонукання і заохочення професійного розвитку майбутніх і працюючих учителів, склад стандартів підготовки викладачів педагогічних навчальних закладів.

За ступенем науково-технічного розвитку країни Вишеградського блоку належать до третьої групи європейських країн. Першу складають лідери Європейського Союзу – Німеччина, Франція, Велика Британія, які мають великий науково-технічний потенціал та спроможні створювати необхідні технології. Другу групу за цим критерієм утворюють держави, які здатні в силу розміру території та людських ресурсів спеціалізуватись у деяких галузях. Натомість країни Вишеградської четвірки не володіють достатнім рівнем розвитку фундаментальної науки, аби бути лідерами у технологічних сферах. Утім, Польща, Угорщина, Чехія та Словаччина мають високий рівень загальної культури і культури виробництва, щоб впроваджувати у себе імпортовані технології. Вони є складовим цехом ЄС.

У свою чергу Україна поки що не знайшла своє місце в структурі кооперації країн Вишеградського блоку. Водночас позитивною є тенденція укладання нових угод про торговельно-економічне та науково-технічне співробітництво з країнами Вишеградського блоку після їхнього вступу до Європейського Союзу.

Вишеградський блок сформувався ще до остаточного здобуття незалежності Україною. Втім, з метою забезпечення добрих відносин з найближчими сусідніми державами Україною вже на початку 1990-х рр. були підписані угоди про співробітництво з Польщею, Угорщиною, Чехословаччиною. Зокрема, 6 грудня 1991 р. під час офіційного візиту до України прем'єр-міністра Угорщини Й. Анталла було підписано Договір про основи добросусідства і співробітництва між Україною та Угорською Республікою. Тож зв'язки України з "Вишеградом" здійснювались на засадах, головним чином, двостороннього співробітництва з його країнами-членами.

Одним з конкретних прикладів підтримки євроінтеграційних прагнень України Вишеградською четвіркою стало підписання двосторонніх протоколів з доступу до ринків і послуг з Угорщиною, Чехією, Словаччиною та Польщею. Спільним завданням є розвиток п'ятого (Трієст – Будапешт – Ужгород – Київ) та третього (Берлін – Вроцлав – Львів – Київ) пан'європейських транспортних коридорів, а також участь компаній країн Вишеградської четвірки у реалізації українського проекту транспортування каспійської нафти до Європи (проект АНТК). А одне з найважливіших питань – спілкування громадян після розширення ЄС – сторони вирішили встановленням між Україною та країнами-членами „Вишеграду” спрощеного візового режиму.

Один із напрямів активної роботи України та країн Вишеградської групи з Європейською комісією – практичне забезпечення програми сусідства від 1 липня 2003 р. – „Підготовка шляхів до запровадження інструментів нового сусідства”. Зокрема розглядається можливість практичної участі України в програмах сусідства Польща – Білорусь – Україна та Угорщина – Словаччина – Україна, а також регіональної програми CADSES (Центральний адриатичний дунайський південно-східний європейський простір). Реалізація цих проектів може стати практичним прикладом співпраці України, Словаччини, Польщі та Угорщини в рамках програми співробітництва в галузі регіональної політики (INTERREG). Паралельно з цими процесами мають місце й деякі інші форми співробітництва та взаємодопомоги між країнами Вишеградської четвірки й Україною на регіональному й міжнародному рівнях.

Але, на жаль, сучасний рівень і стан співробітництва між Україною та центральноевропейськими державами Вишеграду – новими членами Євросоюзу – не відповідає потенційним можливостям його розвитку та завданням забезпечення українських національно-державних інтересів у регіоні Центральної та Східної Європи і на європейському інтеграційному напрямі у цілому.

Ще 22-23 травня 2003 р. на празькій зустрічі прем'єр-міністрів Словаччини М. Дзурінди та Чехії В. Шпідли з-поміж іншого обговорювалися й перспективи

„Вишеграду” після вступу СР і ЧР до Європейського Союзу, при чому наголошувалося на тому, що майбутнє розширення Європейського Союзу у 2004 р. означатиме посилення слов'янського елемента в об'єднаній Європі, чому могла б сприяти й Україна. Пізніше на зустрічі прем'єрів Польщі, Словачки, Угорщини і Чехії у Кромержжі конкретно піднімалося питання про співробітництво „Вишеграду” з Україною. Було погоджено й підтверджено, що всі країни Вишеградської четвірки зацікавлені у розвитку співпраці з новими східними сусідами ЄС, у тому числі з Україною, Білоруссю і Молдовою. Словацький голова уряду М. Дзурінда, зокрема зазначив, що Україна підтвердила свій європейський вибір і „Вишеград” підтримує її План дій з ЄС. Таким чином, країни Вишеградського блоку можна розглядати як важливих лобістів України в євроатлантичних структурах. Польща, Угорщина, Словаччини та Чехія послідовно підтримують євроатлантичний вибір України.

Крім того, динаміка зростання макроекономічних показників Вишеградської четвірки на межі ХХ-ХХІ століть була однією з найвищих у загальноєвропейському вимірі. Середньорічні темпи приросту валового внутрішнього продукту (ВВП) у 2000-2002 рр. загалом по державах „Вишеграду” становили 2-4%. Сумарний річний обсяг ВВП Польщі, Чехії, Словаччини й Угорщини у 2001 р. майже вдсятеро перевищував ВВП України і складав понад 340 млрд. євро. У 2002-2003 рр. намітилася тенденція відставання держав „Вишеграду” за темпами адаптації до вимог єдиного ринку ЄС, порівняно з іншими країнами „десятки”, які в 2004 р. вступали разом з ними до Євросоюзу, в тому числі, прибалтійськими. Країнам-членам „Вишеграду” не вдається перебороти надмірний дефіцит державного бюджету, дефіцит зовнішньої торгівлі та поточного рахунку платіжного балансу держави й ефективно приборкати інфляцію та безробіття. Не скорочувався, а, навпаки, посилювався розрив між розвитком економік держав Вишеградської четвірки і країн-членів ЄС. Отже, вишеградським країнам необхідно принаймні подвоїти свій ВВП, щоб досягти хоча б сучасного, а не майбутнього, середнього його рівня ВВП на жителя в ЄС. Тому ще тривалий час Вишеградська четвірка залишатиметься одною з найменш розвинених в соціально-економічному плані частиною Європейського Союзу. А сам Вишеград у ракурсі рівня економічного розвитку і потенціалу продовжуватиме існувати в ЄС швидше як центральноєвропейський своєрідний регіональний „союз бідних”. Фактично, вишеградські держави в 2004-2011 рр. залишатимуться неповноправними „напівчленами” ЄС. І весь цей період Вишеградська четвірка вимушено „варитиметься” сама у власних економічних проблемах і в звуженому геоелекономічному просторі. Це спонукатиме держави Вишеграду до здійснення економічної експансії на Схід. Що, у свою чергу, сприятиме розвитку економічного співробітництва між Вишеградською четвіркою й Україною.

Таким чином, схожість соціально-економічних умов розвитку означених країн з Україною висуває перед ними і схожі проблеми, у тому числі і в освітній сфері. Але, незважаючи на значну схожість, країни «Вишеграду» вже мають певні позитивні зрушення у цій галузі, що варто уваги українських дослідників.

Крім того, Польща – це країна дуже близька за своїм світоглядом до України, сусід України, вона вже декілька років є членом Європейського Союзу і має досвід переходу від командно-адміністративної системи до демократичної. У ній раніше за Україну розпочалися реформи в освіті й суспільстві і раніше постало питання реформування державної системи підготовки педагогічних кадрів. У реформах системи вищої освіти, здійснюваних у 1990-ті рр., йдеться про стрімке зростання чисельності молоді, яка здобуває вищу освіту, про збереження і вдосконалення якості освіти і підготовки кваліфікованих кадрів. Ці вимоги знайшли своє відображення у новому законі про систему вищої освіти, де першочерговими виступають питання змін в організації та управлінні вищими навчальними закладами. Закон про вищу школу (1990) надав університетам країни самостійності у визначенні їхньої структури, виборі навчальних програм та тематичних планів. Запровадженням у навчально-виховний процес сучасних

технологій учитель і вихователь усе більше освоюють функції консультанта, радника, вихователя, що потребує від них спеціальної психолого-педагогічної підготовки, оскільки у професійній діяльності вчителя реалізуються не тільки спеціальні, предметні знання, але й сучасні знання у галузі педагогіки і психології, технології навчання і виховання.

Таким чином, певна спільність соціально-економічного розвитку країн Вишеградської четвірки та України, проблем освітньої сфери, які необхідно подолати означеним державам, актуалізують вивчення досвіду центральноєвропейських країн. Ще одним вагомим чинником на користь дослідження педагогічного досвіду країн Вишеградської четвірки слугує той факт, що попри стратегічну спрямованість на євроінтеграцію кожна з означених країн зберігає своє національне коріння, традиції, самобутність.

Таким чином, звернення до європейських історико-педагогічних цінностей, національних традицій у поєднанні з європейською спрямованістю має суттєве науково-практичне значення, виступає вагомим чинником оновлення і модернізації національної школи, що сприятиме посиленню й активізації культуро- і державотворчого потенціалу освіти, інтеграції країни у світову і європейську спільноту.

Узагальнення позитивного зарубіжного освітнього досвіду сприятиме збереженню національної самобутності системи освіти України з одного боку, а з іншого – визначенню оптимальних шляхів інтеграції у світові й європейські структури.

Таким чином, актуальність обраної для дослідження проблематики обумовлюється важливістю об'єктивної оцінки історії та сучасного стану розвитку і реформування систем педагогічної освіти, визначення провідних тенденцій означених процесів та недостатньою розробкою проблеми у вітчизняній історіографії, необхідністю використання європейського історичного досвіду навчання і виховання в сучасних умовах для збереження національної самобутності української школи.

Недостатня розробленість означеної наукової проблеми, її актуальність і потреби практики обумовили вибір теми дослідження “Тенденції розвитку вищої педагогічної освіти в країнах Вишеградської четвірки (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)”.

Дисертаційна робота виконується відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов “Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном” та в рамках проекту лабораторії порівняльної педагогіки ГДППМ “Педагогічна освіта: європейський вимір” (додаток до наказу МОН від 27.10.2006 р. за № 732) (Державний реєстраційний № 0104U000529).

Об'єктом дослідження виступає теорія і практика вищої педагогічної освіти в країнах Вишеградської четвірки.

Предмет дослідження – розвиток вищої педагогічної освіти в країнах Вишеградської четвірки (друга половина ХХ – початок ХХІ століття).

Мета дослідження полягає у визначенні тенденцій розвитку вищої педагогічної освіти у країнах Вишеградської четвірки, що слугуватиме вдосконаленню даної галузі педагогічної теорії і практики в Україні.

Відповідно до об'єкта, предмета і мети було висунуто наступні завдання:

- проаналізувати історіографію розвитку вищої педагогічної освіти в країнах Центральної Європи, визначивши понятійний апарат дослідження;
- визначити засади парадигмального підходу до аналізу процесів розвитку вищої педагогічної освіти;
- охарактеризувати провідні напрями науково-педагогічних досліджень щодо професійної підготовки вчителя;
- виокремити передумови реформування вищої педагогічної освіти в означених країнах;
- схарактеризувати етапи розвитку вищої педагогічної освіти в країнах Центральної Європи;

- проаналізувати цілі і завдання вищої педагогічної освіти в країнах Вишеградської четвірки;
- узагальнити зміст вищої педагогічної освіти в означених країнах та висвітлити моделі його реалізації;
- виявити й проаналізувати загальноєвропейські і національні тенденції розвитку вищої педагогічної освіти країн Вишеградської четвірки;
- обґрунтувати можливості практичного застосування матеріалів дослідження в системі педагогічної освіти України.

Головною концептуальною ідеєю дослідження виступає розуміння розвитку і реформування систем педагогічної освіти як еволюційно-революційного процесу, обумовленого ідейно-політичними, соціально-економічними, культурологічними чинниками, позитивного в цілому, але не позбавленого зовнішніх і внутрішніх протиріч, розв'язання яких суттєво позначалося на змінах у життєдіяльності суспільства, його аксіологічних засад. Стратегічні орієнтири розвитку нашої держави і соціуму вимагають оновлення всіх сфер життя, й модернізації системи освіти у тому числі, що потребує перманентного вдосконалення системи педагогічної освіти, що актуалізує вивчення з метою подальшого використання історико-педагогічного європейського досвіду її реформування у нових культурологічних реаліях сьогодення.

Методологічною основою дослідження виступають теорія наукового пізнання, філософські положення про діалектичну взаємозалежність і взаємообумовленість явищ і процесів об'єктивної реальності; про соціальну детермінованість розвитку матеріальної і духовної культури; ідеї нової філософії освіти, сучасної парадигми виховання; принципи системного підходу й аналізу; ідеї системної побудови і єдності свідомості і діяльності; теорія діяльності як складної системи, що містить низку взаємопов'язаних компонентів. Парадигмальний підхід як методологічна основа дослідження дає змогу проаналізувати феномен, що вивчається, за його структурою, змістом, функціями у розмаїтті його внутрішніх і зовнішніх зв'язків, визначивши особливості реформування системи педагогічної освіти у визначений період. Конкретна методологія дослідження спирається на основні положення концепцій національної та європейської освіти, теорії розвиваючого і проблемного навчання, особистісно орієнтованого й індивідуально-творчого підходів до підготовки вчителя з урахуванням сучасних поглядів на соціальну роль педагога з точки зору гуманізації та демократизації усіх складових суспільного життя. Методологія дослідницької роботи ґрунтується на принципах єдності теорії і практики, науковості, історизму, цілісності, соціальної зумовленості педагогічних явищ і процесів, об'єктивності, культуровідповідності, єдності національного і загальнолюдського.

Методи дослідження. Для реалізації висунутих завдань планується комплексне застосування різноманітних методів, адекватних меті і предмету дослідження, провідним з яких виступає парадигмальний аналіз теоретико-методологічних засад загальних тенденцій розвитку і реформування систем педагогічної освіти, що ґрунтується на теорії систем, логіці, ретроспективі педагогічної науки (Ю.К. Бабанський, М.К. Гончаров, Ф.П. Корольов, Н.В. Кузьміна, А.С. Макаренко, З.І Равкін); теоретико-методичних засадах наукового апарату і змісту системного дослідження (В.Г. Афанасьєв, М.С. Каган, М.М. Кузьмін, Б.Г. Юдін); а також хронологічний, який надасть можливість розглянути процес оновлення вищої педагогічної освіти в русі, змінах і часовій послідовності; діахронний, за допомогою якого досліджуються якісні зміни у процесі реформування систем педагогічної освіти у межах визначених історичних етапів; структурно-системний, статистичний, теоретичний, історико-порівняльний аналіз педагогічної літератури і документальних матеріалів. Застосування означених методів наукового пошуку надасть можливість синтезування, узагальнення, актуалізації й систематизації здобутих даних.

Хронологічні межі дослідження охоплюють другу половину ХХ – початок ХХІ століть. Нижня хронологічна межа визначається історико-політичними (закінчення другої Світової війни; відбудова системи освіти в цілому і системи педагогічної освіти зокрема;

посилення тоталітарного тиску на національну культуру й освіту) та соціокультурними (наприклад, оновлення змісту освіти на основі її ідеологізації та політехнізації) процесами, що розгорталися у другій половині ХХ століття у країнах Центральної Європи. Верхня хронологічна межа збігається з переходом людської цивілізації до постіндустріального суспільства, де індустріальний фактор поступово втрачає свою провідну роль, коли внаслідок автоматизації, запровадження високих технологій індустрія потребує все меншої частки праці, а значна частина працездатного населення пересувається до сфери інформації та послуг. У цій ситуації все більше усвідомлюється те, що основою прогресивного розвитку кожної країни і людства у цілому виступає Людина, її моральна позиція, багатопланова природовідповідна діяльність, її культура, освіченість, професійна компетентність.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше буде здійснено комплексний аналіз розвитку вищої педагогічної освіти в країнах Вишеградської четвірки та визначено тенденції її розвитку; систематизовано історіографію розвитку вищої педагогічної освіти в означених країнах з уточненням понятійного апарату дослідження; узагальнено правові засади оновлення вищої педагогічної освіти та схарактеризовано провідні напрями науково-педагогічних досліджень щодо професійної підготовки вчителя; конкретизовано передумови реформування вищої педагогічної освіти в означених країнах; вперше виділено та обґрунтовано етапи розвитку вищої педагогічної освіти в країнах Центральної Європи; вперше узагальнено та систематизовано теоретичні, змістовні та технологічні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів у країнах Вишеграду; визначено та проаналізовано загальноєвропейські і національні тенденції розвитку вищої педагогічної освіти країн Вишеградської четвірки та можливості практичного застосування матеріалів дослідження в системі педагогічної освіти з метою вдосконалення професійної підготовки педагогічних кадрів в Україні для визначення оптимальних шляхів її інтеграції в європейські освітні структури на основі гармонізації світових тенденцій і національних традицій розбудови системи педагогічної освіти.

Теоретичне значення дослідження полягає в уточненні понять та особливостей застосування парадигмального підходу в порівняльно-педагогічних дослідженнях; вияві та науковому обґрунтуванні закономірностей і провідних тенденцій еволюції теорії і практики функціонування вищої педагогічної освіти в країнах Вишеградської четвірки, у розкритті особливостей розвитку вищої педагогічної освіти в цих країнах на методологічному (концепції, принципи, цілі, завдання), змістовому (зміст навчальних дисциплін, педагогічної практики), технологічному (педагогічні технології), організаційному (забезпечення, управління, організація та контроль навчально-виховного процесу), результативному (компетентності фахівця, стандарти освіти) рівнях, що сприятиме вивченню, систематизації, узагальненню та впровадженню у навчально-виховний процес вищої педагогічної школи України передового педагогічного теоретичного і практичного досвіду зарубіжних систем освіти для пошуку оптимальних шляхів інтеграції національної системи освіти в європейський культурно-освітній простір для реалізації вимог Болонської декларації, підписаної Україною.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що практичне значення дослідження визначається тим, що його основні положення, результати та висновки можна використовувати для подальшого вивчення інтегративних процесів, що відбуваються на теренах центральноєвропейського та інших регіонів планети в галузі вищої педагогічної освіти, запроваджувати нові ідеї та підходи до розв'язання теоретичних і практичних завдань професійної підготовки вчителів. Матеріали дисертаційного дослідження можуть знайти використання при читанні лекційних курсів з дисциплін педагогічного циклу (історія педагогіки, вступ до професії, педагогіка, педагогіка вищої школи, порівняльна педагогіка). У цілому результати дослідження мають сприяти вдосконаленню професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, системи післядипломної педагогічної освіти, підвищенню якості педагогічної освіти

шляхом запровадження спецкурсу «Вища педагогічна освіта в країнах Центральної Європи» у межах дисципліни «Порівняльна педагогіка» для студентів-майбутніх учителів іноземних мов; включення спецкурсу «Зміст і технології вищої педагогічної освіти» у зміст дисципліни «Педагогіка і психологія вищої освіти» для аспірантів; створення дискусійного клубу «Педагогічна освіта ХХІ століття».

Література:

1. Болингброк Г. Письма об изучении и пользе истории. Пер. с англ. / Г. Болингброк. – М.: Наука, 1978. – С. 10-11.
2. Гершунский Б. С. Философия образования для ХХІ века / Борис Семенович Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 605 с.
3. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994. – С. 5, 8-9, 12-13.
4. Дьюи Дж. Школа и общество. Пер. с англ. / Джон Дьюи. – М.: Госуд. изд-во, 1924. – С. 167.
5. Кремень В. Г. Через модернізацію освіти до оновлення і згуртування нації / Василь Григорович Кремень // Освіта Донбасу. – 2001. – № 1 (87). – С. 8-11.
6. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності: Монографія / Людмила Прокопівна Пуховська. – К.: Вища школа, 1997. – 180 с.

В предлагаемой статье автор обосновывает актуальность исследования ведущих тенденций развития высшего педагогического образования в странах Вышеградской четверки во второй половине ХХ – начале ХХІ веков.

The proposed article author justifies the relevance of studies of trends in higher education in the countries of Visegrad Four in the second half of ХХ – beginning of ХХІ century.

УДК37:65.012(075.8)

Серьожникова Р.К.

ІНДИВІДУАЛЬНО-ЦІННІСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИВАЮЧОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ В УНІВЕРСИТЕТІ НЕПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглядаються основи розвиваючого навчання, обумовленого вдосконалюванням соціального Я, професійного Я и Я реального, гармонізацією індивідуального й суб'єктивного досвіду студента, що забезпечено індивідуально-ціннісним підходом, орієнтованим на створення умов (креативного середовища) для творчого різнобічного розвитку студентів - майбутніх викладачів профільних дисциплін.

Постановка проблеми В ХХІ столітті доктрина розвиваючої освіти виникла як наслідок тих соціально-економічних змін у країні, які ввергнули університетську систему освіти в стан безперервного реформування і модернізації, що спричинило, у свою чергу, зміну пріоритетів у взаємовідносинах розвитку, навчання й саморозвитку студентів відповідно до принципів диференціації, індивідуалізації й гуманізації навчання. При цьому проблема навчання й розвитку в умовах вузівської освіти поставлена у трьох взаємопроникаючих площинах: у площині творчого розвитку майбутнього фахівця, у площині самореалізації в професійному становленні й у площині підвищення функціональної грамотності студента, які можуть бути реалізовані в розвиваючому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гуманізація спрямована на створення таких форм, змісту, методів навчання й виховання, які забезпечують ефективне розкриття індивідуальності студента, його пізнавальних процесів, особистісних якостей. Створення таких умов, при яких він захоче вчитися, буде особисто зацікавлений у тому, щоб